

Univerzitet u Sarajevu

Fakultet političkih nauka - II ciklus studija odsjek Komunikologija/Žurnalistika

Student: Merima Baraković, broj indeksa: 1051/II-K

Predmet: Medijska kultura

Predmetni nastavnik: Prof.dr. Fahira Fejzić Čengić

Tema: Muzička kulturalnost u BiH – alternativa naspram turbofolka

Sažetak

U radu analiziramo muziku kao značajan segment kulture određenog društva i kao značajan pokazatelj sistema vrijednosti jednog društva. Bosanskohercegovačka muzika razvijala se vijekovima, od izvornih i narodnih pjesama preko najznačajnijeg bosnaskohercegovačkog muzičkog brenda sevdalinke, pa do regionalno poznate pop i rock scene. Nažalost, kao veoma popularan i opšteprihvaćeni pravac u BiH je turbo-folk muzika koja je uvezeni muzički pravac iz susjedstva i koji sa sobom ne nosi samo šund u muzičkom izrazu već i štetan i neprihvatljiv sistem vrijednosti.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, muzika, turbo-folk, alternativa, vrijednosti

Musical culture in Bosnia and Herzegovina

Abstract

In this paper we analyze music as a significant segment of a particular society culture, and as a significant indicator of one's society value system. Music in Bosnia and Herzegovina has developed over the centuries, from native and folk songs through the most important Bosnian music brand sevdalinka, to the regionally known pop and rock scene. Unfortunately, as a very popular and generally accepted genre in Bosnia and Herzegovina is turbo-folk music. This genre actually comes from the neighborhood and brings not only noise in musical expression, but also a whole harmful and unacceptable value system.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, music, turbo-folk, alternative, values

Uvod

Muzika je sasatvni dio kulture određene zajednice i oblik je umjetnosti prisutan među ljudima od najranijih zajednica. Podjela muzike na žanrove slijedila je ukupne historijske promjene u društvu i na neki način je bila odraz društvenih odnosa. Pojava turbo-folka kao muzičkog žanra specifičan je fenomen, nastao i razvijen u Jugoslaviji i preživio je raspad SFRJ, rat, tranziciju i brojne druge promjene. Kada bismo turbo-folk jednostavno prihvatili kao još jedan od smjerova koji se pojavio u muzici kao jedan dio muzičke industrije koji se kao i svaki drugi proizvod našao na tržištu, a kupci ga kao takvog prihvatili, na ovu temu ne bi se imalo šta reći, ali na ovim prostorima ništa tako snažno nije uticalo na formiranje jedne potpuno nove subkulture koja osim što promoviše pogrešne vrijednosti manipuliše javnošću. Ovdje ćemo često naići na protuargumente poput onih da ni hip-hip ili pop muzika nisu mnogo drugačije, gdje zasigurno ima istine, međutim očigledno je da na našim prostorima niti jedan muzički žanr ili subkultura nije ovako snažno uticala na javnost. Problem masovnog propagiranja ovog žanra, bez cenzure stvara dojam da su vrijednosti koje su promovisane u ovom muzičkom žanru ispravne, te je formirana jedna cijela subkultura, sa svim svojim odlikama (načinom života, odjevanja, razmišljanja). Znamo da ako nešto stalno ponavljamo to postaje navika. Navika postaje dio našeg života, naša istina i način življenja. Radi li se ovdje onda o jednom većem problemu i o manipulaciji ili samo o još jednom muzičkom žanru? Zašto je Republika Hrvatska zakonom zabranila promociju ove vrste muzike, dok su sve ostale dozvoljene? Smatram da se ovom temom treba ozbiljnije pozabavit, jer ovdje se ne radi samo o muzici.

Šta je muzika? Od rituala preko umjetnosti do profitabilnog biznisa

Muzika se pojavila u najranijim civilizacijama i sa sigurnošću možemo reći da je muzika od samog nastanka odigrala važnu ulogu u čovjekovom životu. Kako se razvijao čovjek tako se razvijala i muzika, pa ćemo vidjeti da je muzika u samom početku bila vrlo jednostavna, vokalnog oblika. Kako se čovjek povezivao sa prirodom nastajali su instrumenti koji su imitirali zvukove iz prirode. Dalji razvoj muzike opet možemo povezati sa prirodom i prirodnim pojavama. Pretpostavlja se da čovjek nije mogao objasniti pojedine pojave u prirodi pa su nastali rituali, praćeni plesom da se prizove kiša ili sunce ili kao magija kojom bi se prizivao uspješan lov. Dakle počeci nastanka muzike jako su vezani uz ritual i magiju. Ples

je također jedno bitno obilježje muzike koji je bio sastavni dio tadašnjih rituala. Već su stari Grci vidjeli koliko muzika može djelovati na čovjeka, pa su je u odnosu na to da li pozitivno ili negativno djeluje na čovjeka dijelili na dobru i lošu.

Muzički pisac i kritičar Dušan Plavša kaže: “Muzika je umetnost koja zvucima izražava osećanje, raspoloženje, stavove, predstave o događajima i dr. Osnovni njeni tehnički elementi su: ritam, melodija i harmonija. Nastala je u ranoj delatnosti primitivne zajednice, u prastaraj magiji. Sam pojam muzika potiče iz stare grčke (musike-grc.). Kako su u staro-grčkoj mitologiji muze (musa-grc.) bile boginje i zaštitnice umetnosti i lepih veština, pojam muzika obuhvatao je sve one umetnosti koje su uticale na obrazovanje duha i srca”

Stari Grci su verovali da muzika ima i ljekovitu moć. U Grčkoj imamo bezbroj primjera iz mitologije koji ukazuju na moć muzike još u davnim vremenima. Kako dalje pratimo razvoj čovjeka vidimo da se pojavljuje horsko pjevanje koje se izvodilo u raznim prigodama. O muzici kao umjetnosti možemo govoriti tek sa nastankom Gregorijanskog korala koji se veže za crkvu. Crkva je vidjela ogromnu moć muzike i svakako odigrala veliku ulogu kada pričamo o muzici kao umjetnosti. Slijede renesansa, barok, klasicizam, romantizam, impresionizam koji su obilježili zlatno doba muzike kada su nastali i najveći muzički geniji poput Baha, Hendla, Betovena, Hajdna, Mocarta, Šopena, Lista i mnogi drugi. U historiji muzike pamtimo i vremena kada se izvodila samo na dvorovima i bila isključivo privilegija bogatih. Krajem 18.stoljeća ona postaje dostupna svima i otvaraju se prve muzičke škole. Sa avangardom prestaje vrijeme „ozbiljne“ muzike. Na muziku kakvu danas slušamo najviše su uticala dva pravca, a to su džez i rok.

Ono što je također jako bitno kada pratimo razvoj muzike jesu mjesta na kojima se izvodila muzika. Da se ne bavimo detaljno historijom, ono što je najvažnije za ovaj rad istaknuti jeste pojava radija i televizije kada se dešava velika prekretnica u razvoju muzike. Svakako da i kroz historiju možemo vidjeti da je muzika zavisila od finansiranja bogatih, ali sa pojavom radija muzika postaje profitabilna djelatnost. A kada su se ispred malih ekrana pojavili Bitlsi i Elvis Prisli nastaje prava histerija oko muzike.

Možemo reći da je i muzika kao i drugi oblici umjetnosti, odgovor na pojave koje nas okružuju.

Danas kada imamo dostupne sve muzičke žanrove koji su kroz istoriju nastajali, pa na našim pametnim uređajima možemo birati da slušamo od Mocarta do nekih vrsta eksperimentalne muzike i pored tolikog izbora, aplikacija poput youtube, spotify, toliko manipulativno i agresivno se nameću pojedini žanrovi. Čak i oni koji putem aplikacija izaberu da slušaju primjera radi klasičnu muziku, u jednom trenutku pojavit će mu se reklama od nekoliko

sekundi u kojoj se promoviše najprofitabilnija muzika na tom prosotru. Reklame traju nekoliko sekundi, koje možete izbjeći jedino ako plaćate mjesečnu pretplatu za tu aplikaciju, za što se, bar na ovim prostorima malo ko odluči. Dakle konstantno se vrtimo oko profita.

I dok sa jedne strane pričamo o terapijskoj ulozi muzike, dakle onoga u šta su još stari Grci vjerovali da ima ljekovitu moć, sa druge strane pojavljuje se jedna „zbrka“ visokih i ubrzanih tonova, tekstova koji su do te mjere ogoljeni i izazivaju najniže ljudske strasti, stajlinzima koji više otkrivaju nego što pokrivaju dijelove tijela, postavlja se pitanje da li je zapravo muzika danas jedan oblik manipulacije nekritičkim masama koje niti jednog trenutka ne propituju šta im se to servira i koliko zapravo utiče na njihova raspoloženja, stavove, pa vjerovatno i odluke koje donose. Možemo reći da se velike korporacije danas koriste apsolutno svim djelatnostima, ne birajući sredstva kako bi postali još moćniji, a čini se da i sve djelatnosti postaju oblici manipulacije, pa tako je i muzika već odavno prestala biti umjetnost. Od lijepih sonata koje mogu čak i da nas liječe, došli smo do agresivnih tonova koji proizvode novac.

Rambo Amadues i turbo-folk

Turbofolk je fenomen čija se terminološka i diskurzivna odrednica vezuje za crnogorskog umjetnika Rambo Amadeusa, odnosno Antonija Pušića. Rambo turbo-folk definiše kao nekritičku upotrebu tehnologije. Ukazujući na promjene u folk muzici, trendove koji su van okvira žanra, bilo kakve klasifikacije i daleko od dobrog ukusa, Rambo Amadeus opisuje novi trend u muzici kao svojevrsan spoj folk i pop muzike koja odražava trend u cjelokupnoj kulturi Balkana s kraja 20. stoljeća koji se odnosi na poplavu šunda, kiča kao i propadanju vrijednosti koje su do tada bile cijenjene i poštovane. Pušić slikovito ovo pojavu opisuje u svojoj pjesmi koja upravo nosi naziv turbo-folk.

U jednom intervju napravio je poređenje ovog fenomena sa Ruandom, odnosno Hutima i Tutsima. Sukob ova dva naroda trajao je dugo i ta njihova mržnja bila je održiva sve dok im nisu dali automatsko oružje koje nisu znali upotrebljavati i za kratko vrijeme su ovi narodi gotovo i nestali. Kako Rambo kaže zbog nekritičke upotrebe tehnologije nastala je katastrofa. S druge strane iste te automatske puške posjeduje jedna kritička masa. Gotovo svaki stanovnik Švajcarske u svom podrumu ima te iste puške iz kojih nije ispaljen skoro niti jedan metak. Tako ako običnu pjesmu naoružáš ritam mašinama, stajlinzima, spotovima, mejkapom, razglasom nastaje turbo-folk. To je spoj folka i tehnologije.

Pušić turbo folk slikovito opisuje na sljedeći način:

Folk je narod

turbo je sistem ubrizgavanja goriva
pod pritiskom u cilindar motora
sa unutrašnjim sagorijevanjem.

Turbo folk je gorenje naroda,
svako pospješivanje tog sagorijevanja
je turbo folk, razbuktavanje najnižih strasti
kod homo sapiensa.

Muzika je miljenica svih muza
harmonija svih umjetnosti.

Turbo folk nije muzika,
turbo folk je miljenica masa,
kakofonija svih ukusa i mirisa.

Ja sam mu dao ime.

Alkohol je turbo folk,
koka-kola je turbo folk,
pečenje na ražnju je turbo folk,
porno-sopovi su turbo folk,
nacionalizam je turbo folk,
rejt-parti je turbo folk,
etno-džez je turbo folk.

Adolf Hitler je turbo folk,
trgovina ljudskim organima je turbo folk,
kriminalci su turbo folk,
marlboro je turbo folk,
silikoni su turbo folk,
kokain je turbo folk,
džipovi sa niskoprofilnim felnama su turbo folk.

Ja nisam izmislio turbo folk

ja sam mu dao ime.

Glasački listić koji omogućuje svakoj budali
da ga ispravno popuni je turbo folk.

Tetoviranje, pirsing i bodiart su turbo folk,
auto-otpadi su turbo folk,
seks-trefiking je turbo folk.
Registracije sa malim
ili okruglim brojevima su turbo folk,
Mek Donald je turbofolk,
kladionice su turbo folk,
pržionice kafe su turbo folk,
zlato i drago kamenje su turbo folk.
Evrovizija je turbo folk,
hipermarketi su turbo folk,
stadioni su turbo folk,
sapunske serije su turbo folk,
modni kreatori su turbo folk,
politički marketing je turbo folk.
Ja nisam izmislio turbo folk ja sam mu dao ime.

Teorijski okviri za tumačenje o turbofolku

Ovako detaljno razrađena ideja turbo-folka postala je predmetom proučavanja tim prije što se turbo-folk učvrstio pa i modifikao posljednje dvije decenije ne samo da tako kažemo na izvorištu (pretežno srbijanska turbo-folk scena) već gotovo u svim dijelovima bivše Jugoslavije, ali i u dijaspori širom svijeta.

Turb-folk možemo odrediti kao socijalni fenomen koji nije vezan samo za muziku već i za ostale dimenzije društva, posebno kada se uzme u obzir dominacija internetskih medija i svih trendova koji su vezani za njih kao što je naprimjer instant znaje, instant kultura, instant obrazovanje itd.

Značajna karakteristika trubofolka su tekstovi pjesama koji ciljaju deprimiranu, apatičnu publiku koja nema dovoljno razvijenu kritičku svijest. Tekstovi pjesama uglavnom ciljaju emocije i vezani su za ljubav, nevjerstvo, patnju, alkohol, seks pa i negiranje osnovnih vrijednosti društva.

„Lažeš kao pas, gledaš me ko zver, stvarno nije fer“

„Sve, sve, sve, sve ćeš da mi daš, al ja neću s tobom jer si mafijaš“

„Daj zagrlj me, daj daj daj, vodoravno a i uspravnooooo“
„Ajde Jelo šmrći belo, pa nek vidi celo selo“
„Plitak potok, a voda duboka“
„Mala leži tuku mitraljezi, ja ću na te, ne boj se granate“
„Oću kući da te vodim, ali ja sam izbjeglica nemam kuće bože bože zar“
„Vetar duva kiša sipi a pod nama krevet škripi“
„Je! te peku u daljini moje suze na haljini?“
„Skočit ću sa sedmoga sprata, rodila mi žena, a ja nisam tata“
„Moj se dragi u autu voza a ja jadna u šumi kod koza“
„Kažu nismo par zato što si podstanar?“
„Uz malu peć i radio svašta sam joj radio“
„Što na kafu zoveš mene kada nemaš samlevene“
„Nemoj da plačeš na mom pragu da mi vrata ne povuku vlagu“
„Šta će meni venčanje i žena kad sa tuđom živim bez problema“
„Moja mala nema prednjih zubi, kad me ljubi jezikom me ubi“
„Ti ode na zeleno ja osta na crveno, rastavi nas semafooor“
„Nećeš čak ni pasulj da mi skuvaš, a kamoli decu da mi čuvaš“
„Da dogovor kuću gradi rek'o je nek'o, s tobom kako stvari stoje“
„Mala moja na vrh kola stani da te moje oko nanišani“
„Skinj skinj košulju al nemoj brushalter ostavi bar nešto mala da pocepa panter“
„Jedva čekam da sa'ranim majku pa u kuću da dovedem Rajku“
„Ja te volim ja te obožavam, ja bih s tobom da se razmnožavam“
„Ja sam dama visokog morala, zato svoju nikom nisam dala“
„Alal vera mili moj, kad me stegneš joj joooj“
„Cveta cveće listaju banderre, ja te volim, ti si mi devojkja“
„Ispred kuće metar drva, ti si moja ljubav prva“
„Mala moja dođi da sviramo malkice, ja dok sviram ti mi skinj gaćice“
„Ja sam svoju Raziju miniro, poginut će ko je bude diro“
„Pletem džemper, džemper mi u ruci, dođi mala pa mi ga navuci“
„OOOO, otpala ti ruka ako drugu takneš oko struka“
„Otišoooo si e pa nek siiii, nisi bio bog zna kako seksiiiiiii“
„Nisam zgodan al sam neophodan, ko me proba želi me do groba“
„Mala moja na vrh sela moga, ti živiš u oblacima, ja živim u opancima“
„Ja ti kažem odlazi pokido se lanac, a ti ne razumeš ko da si Bosanac“

„Guram guram ne može da udje moja noga u cipele tuđe“
„Pevaljka sam od glave do pete, oko mene sve valute lete“
„Neko vozi motor, neko vozi traktor, ja i moja mala motokultivator“
„Sutra kada prođe što je noći milo, ti ne pričaj drugovima šta je sinoć bilo“
„Puši puši mala puši mala ti, ne dozvoli vatri da se ugasiiii“
„Dva bunara dva bunara a velika suša, dođi dragi izgore mi i srce i dušaaaa“
„Rodno mesto Banja Luka, jedem ćevap s mnogo luka u Beču samgastarbajter, u krevetu pravi fajter“
„Suzama sam lepio tapete kada ode i odvede dete“
„Ja sam mladić od pedeset ljeta, šta sam mator ništa mi ne smeta, sveme cure u mom selu jure, kaže majka da je zbog frizure“
„Kuvaš mleko kipi sve po ploči, u šta blejiš jebem te u oči“¹

Popularnost turbofolka kao i opstojnost ovog muzičkog, ali i kulturalnog pravca zahtijeva i adekvatno tumačenje i šire proučavanje. Specifičnost ove pojave jest da je vezana za područje bivše Jugoslavije, a specifičnije za Srbiju i početak raspada bivše Jugoslavije u doba Miloševićevog režima. Teoretičari ukazuju da se urbani muzički pravci počinju potiskivati ruralnim formama (Gordi, 2011). Tokom dramatičnih događaja raspada Jugoslavije i početka krvavih osvajačkih ratova uslijedila je i medijska blokada i kontrola protoka informacija što se odnosi laički na muziku. Tako se forsirala turbo-folk muzika na koju se publika navikavala i prihvatila je. Nakon toga i komercijalni aspekt ove muzike bio je značajan za medijske vlasnike i osnivače. Thaden (2014) turbo-folk muziku povezuje sa srpskim nacionalizmom, ali kaže da se vremenom žanr toliko komercijalizovao da je izgubio dimenziju nacionalizma. Premda su neka sistraživanja pokazala da postoje faktori koji određuju sklonost ka ovakvoj muzici i kulturi, novija istraživanja (Tonković, Krolo i Marčelić, 2014) bave se testiranjem koncepta Chana i Goldthorpa o dominantnim pristupima kategorizacije korisnika kulturnih sadržaja pa predlažu teoriju homologije, teoriju individualizacije te teoriju o opreci omnivora (svejedna) i univora (jednojeda). Ovi autori na istraživanju navika mladih u Hrvatskoj zaključuju da na „vidljivu distinkciju između tradicionalnih, modernih i elitnih obrazaca kulturne potrošnje. Provedene analize pritom pokazuju da imovinski status nema veliku ulogu u kulturnim preferencijama, za razliku od dobi, spola, radnog statusa i obrazovnog postignuća roditelja. Zaključuje se da su obrasci elitne i tradicionalne kulture trajniji i stabilniji od onih

---

¹<https://vukajlija.com/tekstovi-turbofolk-pesama>

moderne“. Oni turbofolk povezuju sa tradicionalnim i komercijalnim u kulturi, a kao tip najčešćih konzumnata navode mlade.

Slušanje turb-folk muzike ne zavisi ni od stepena obrazovanja niti od materijalnog statusa već od uticaja sekundarnih socijalnih grupa i da je situacijskog karaktera, odnosno da na opredjeljenje slušanja turbo-folk muzike utiču prijatelji i kolege iz škole ili sa posla, a da se takva vrsta muzike prihvata situacijski, odnosno da se povezuje za određene vrste druženja mladih ljudi (partiji, rođendani, druženje u kafićima itd) te za ambijent stvoren tokom takvih druženja.

Većina istraživanja dovela su do zaključaka da se mladi poistovjećuju sa turbo-folk zvijezdama i da sami žele da postanu turbo-folk zvijezde zbog profita.

Alternativna scena u BiH kao odgovor turbo-folku

Iako se sa razvojem tehnologije, raznih aplikacija, a samim time i mogućnošću izbora, činilo da postoji nada da na površinu isplivaju prave vrijednosti, velike korporacije vješto su preuzele monopol i nad internetom. Pa tako bez obzira što možemo lakše doći do medijskog prostora ipak se radi o jednoj teško prohodnoj džungli u kojoj najjači opstaju. I dok sa jedne strane imamo turbo-folk koji se tako snažno probio na vrh putem svih kanala komunikacije, kao neka vrsta odgovora i bunta, ne samo na muziku nego i na sve ostale pojave, nastala je jedna šarolika i jako značajna alternativna muzička scena u Bosni i Hercegovini.

Alternativna scena nastala je prvenstveno kao odgovor na promjene uslovljene ekonomskom, političkom, moralnom, kulturalnom i svim drugim mogućim krizama u BiH.

U postratnom periodu na ovoj sceni pojavili su se mnogi izvođači koji su bili značajni i još uvijek to jesu, poput Sikter, Skroz, Letu štuke, Zoster ali niti jedan nije tako glasno, bez cenzure izašao u javnost kao Dubioza kolektiv. Ovaj bend od samog postanka, 2004. godine do dana današnjeg igra vrlo važnu ulogu na muzičkoj sceni u BiH. Osim što se putem svojih tekstova bave aktuelnim problemima, pozivaju na pobunu i promjene ovaj bend snažno se bori raznim kanalima doći do javnosti. Na JMBG protestima (bili su u prvim redovima, njihova gostovanja na tv i radijskim postajama našla su put do mnogih mlađih, ali i starijih generacija.

Prije Dubioze, ali ipak ne manje važno ime Adi Lukovac koji se smatra pionikom elektronske muzike u BiH. Ono što je zanimljivo za ovog izvođača i zašto ga ističem u ovom radu je način na koji je spojio tradicionalno i nešto što se tada moglo smatrati za postmodernističko. Uz sve

to, kroz muziku se bavio čovjekom i smislom njegova života. Zanimljivo je da je Adi podučavao većinu članova benda Dubioza kolektiv, a radio je i muziku za film „Remake“, redatelja Dine Mustafića.

Za nešto noviju alternativnu scenu vežu se izvođači poput Ede Majke, Frenkija, Helem Nejse, Činčila i drugi. U Mostaru je nastala jedna lijepa priča zahvaljujući Mostar Rock School koji djeluju pri Pavarotti centru. Dok se u Mostaru sve dijeli na „ovu i onu stranu“ ovi mladi entuzijasti kao da prkose svemu tome.

Grupa Helem Nejse izborila se za medijski prostor putem novih formi (kako oni nazivaju rejdio šou, što se zapravo naziva podcast u svijetu) sa dosta humora i sarkazma ukazuju na niz problema današnjice.

I za kraj, ne tako slučajno izdvojila sam pomenuti Divanhanu, Amiru Medunjanin i Damira Imamovića. Vjerujem da sam izostavila neka imena koja se bave se jednom od najljepših muzičko-poetskih oblika koji su nastali na ovim prostorima, sevdalinkom. Toliko toga lijepog, čistog i na svojevrsan način opojnog krije se u sevdalinci. Ovi izvođači sevdalinku izvode na malo drugačiji način, ali ni u jednom trenutku nemamo osjećaj da su je oskrnavili.

Alternativna scena u BiH uspjela se probiti i van granica BiH, a ipak ne ostvaruje ni blizu toliko profita koliko donosi turbo-folk muzika.

Alternativna muzika u BiH tako snažno promovise prave vrijednosti, jedinstvo naroda na ovim prostorima, kritikuje javnost, kritikuje vlast, kritikuje i sve ono što proizilazi iz turbo-folka, a nije ni blizu popularna.

Zaključak

Kada govorimo o muzičkoj sceni u BiH možemo reći da je ona dosta bogata i njezina šarolikost upravo i ukazuje na bogatu istoriju i raznolikost bosanskohercegovačke kulture. U ovom radu akcenat je stavljen na negativan uticaj turbo-folk muzike koja je popularnija od svih ostalih muzičkih pravaca. Fenomen turbo-folka u početku se vezao ne samo za profit već i za politička previranja pred raspad Jugoslavije, ali i raspad sistema vrijednosti vezanog za prethodni period. Vremenom se publika tokom turbulentnog perioda rata i postratnih dešavanja navikla na ovaj žanr i prihvatila ga, a muzička produkcija ovog žanra postala je unosan i profitabilan posao. Mladima su turbo-folk zvijezde danas postali uzori, a stariji uz turbo-folk proživljavaju neku alternativnu mladost. Turbo-folk zvijezde žive život koji je medijska konstrukcija, ali se nameće kao poželjan stil, pa sve više mladih oponaša turbo-folk zvijezde odijevanjem, ponašanjem i odbacivanjem istinskih vrijednosti. Sve to svakako utiče

na psihološku stranu razvoja mladih ljudi pod uticajem ovog fenomena. Ponavljanje i svakodnevno slušanje tekstova i poistovjećivanje sa njima ne može nikako pozitivno uticati na psihu jednog čovjeka. Ako je naučno dokazano da muzika može da liječi, i to zavisi od skladnih tonova izvedenih na ljestvicama, šta je onda sa cijelim jednim neskladno poredanim tonovima koji se nazivaju novokomponovanim oblicima muzike? Šta je sa besmislenim porukama tipa „plitak potok a duboka voda“? Kakva pouka može da se izvuče? Kakva vrijednost?

Kao jedna vrsta odgovora na ovaj muzički pravac u Bosni i Hercegovini može se smatrati alternativna muzička scena koja objedinjuje više muzičkih žanrova. U poplavi kiča i šunda kao odgovor na društveno-političku situaciju s druge strane, pojavljuje se nešto drugačija, alternativnija omladina koja je stvarajući jednu novu kulturu pronašla put i van granica BiH. Buntovnički, hrabro nisu ostali nezapaženi, ali i dalje ne mogu da nadglasaju buku koja konstantno nastaje zbog profita i različitih ideoloških ciljeva. Nadam se da će alternativna scena postati mainstream pravac, a da će se turbo-folk zvijezde boriti za mrve pažnje pred ovim snažnim i hrabrim kreativcima.

Literatura

Kale, E., (1983), Povijest civilizacije, Školska knjiga Zagreb, Zagreb.

Williams, Raymond, „Analiza kulture“, Politika teorije, zbornik rasprava iz kulturalnih studija, ur. Dean Duda, Disput, Zagreb, 2006., 36.

Fiske, John, Popularna kultura, Clio, Beograd, 2001., 56-57.

Gordy, Eric D. 2011. The Culture of Power in Serbia: Nationalism and the Destruction of Alternatives. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.

Thaden, M., & Praetz, A. (2014). Turbofolk reconsidered: some thoughts on migration and the appropriation of music in early 1990s Berlin. *Südosteuropäische Hefte*, 3(1), 92-125.

<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-398129>

Željka Tonković, Krešimir Krolo, Sven Marčelić: Kulturna potrošnja i glazbene preferencije mladih: razvoj tipologije na primjeru Zadra, *Revija za sociologiju* 44 (2014), 3: 287–315

<https://www.gracanickiglasnik.ba/wp-content/uploads/2013/01/Pages-from-gg25-4.pdf>

Muzikološko društvo FBiH Muzička akademija Univerziteta u Sarajevu Sarajevo, 2016; Transformacije popularne muzike nakon raspada Socijalističke Jugoslavije. Bosanskohercegovačka „postdejtonska“ alternativna muzička scena; Amra Toska / Fatima Hadžić.

